

Регіональний інноваційний розвиток агропродовольчої сфери: сучасний стан та завдання управління

Розглядаються актуальні проблеми регіональної інноваційної політики, аналізується динаміка інноваційної активності в регіоні. Розглянуто питання суті і значення інновацій та досліджуються проблеми інноваційної діяльності. Розглянуто проблеми інноваційного розвитку, чинники, що негативно впливають на інноваційну діяльність підприємств регіону. Визначені основні умови, що сприяють покращенню інноваційних процесів.

Ключові слова: інновації, інноваційні технології, механізм інноваційного розвитку.

В епоху економічної кризи, яка охопила практично всі держави світу, інноваційні технології є підмогою, здатною стимулювати процеси інтеграції світової економіки. Актуальність інноваційної моделі розвитку зумовлюється стрімким зростанням впливу науки та нових технологій на розвиток світової економіки. Нові технології докорінно і в стислі терміни змінили її структуру. Вступ України до СОТ та інтеграція до світової агропродовольчої системи роблять особливо актуальним забезпечення інноваційної моделі розвитку агропродовольчого сектора, як важливого чинника конкурентоспроможності регіональних систем.

Регіональний розвиток є актуальною проблемою, тому досить широко висвітлений у науковій літературі. Слід відзначити напрацювання П. Борщевського, Б. Данилишина, М. Долішнього, Ю. Каракая, Д. Крисанова, М.І. Фащевського, Л. Федулової, в яких поглиблено теоретико-методологічні засади регіональної політики. Інноваційну складову регіонального розвитку висвітлено у працях В.І. Чижової. Ґрунтовні напрацювання з питань дослідження регіонів України та розробки комплексних схем їх розвитку виконано в Раді по вивченню продуктивних сил України НАН України.

Однак складність процесів регіонального розвитку в площині інноваційного простору дає можливість знаходити все нові недосліджені аспекти цієї проблеми та продовжувати наукові дослідження.

Завданням цієї статті є узагальнення основних аспектів, що підтверджують позитивний вплив інноваційних процесів на ефективний та сталий розвиток регіону.

Сьогодні перспективи розвитку країн на майбутнє визначають три головні ресурси: питна вода, зерно та нафта. Україна має унікальні умови для розвитку зерновиробництва, і саме виробництво зерна повинно стати першочерговим завданням нашої держави. Зерновий сектор – це фундамент для більшості галузей агропромислового комплексу України, що істотно впливає на добробут сільського населення і розвиток сільських територій [6].

В умовах посилення тенденцій глобалізації та інтернаціоналізації світогосподарських відносин однією з найважливіших функцій є забезпечення продовольчої безпеки країни. Причорноморський регіон є одним із важливих у вирішенні цих питань. Саме в агропродовольчій сфері, на відміну від інших сфер, розвиток інновацій відбувається більш повільно, що вимагає особливої уваги. Не менш

важливим завданням є всебічна активізація інноваційної діяльності на рівні окремих агропромислових формувань.

За даними Держкомстату, протягом періоду 2000-2007 рр. питома вага суб'єктів інноваційної діяльності поступово зменшується (табл. 1).

Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, незначна. Найвищим цей показник був у Миколаївській області у 2000 р. і становив 22,7%. Ми вважаємо, що можна ставити як першочергову задачу приведення структури інноваційних вкладень у раціональну форму, знижуючи витрати на неактивні напрями створення інновацій. Однак, здійснюючи інноваційний процес, слід орієнтуватися на досвід науково-технічних процесів в Україні і розвинених країнах.

Слід зосередити увагу на конкретних прикладах впровадження інновацій в агропродовольчу сферу Причорноморського регіону України. У м. Миколаєві ТОВ СП «НІБУЛОН» побудований високотехнологічний сучасний перевантажувальний термінал для зернових та олійних культур, потужності та технічна оснащеність якого створюють можливість відвантаження до 20 тисяч тонн зерна за добу, забезпечують роздільне зберігання продукції й доведення до необхідних кондицій якості.

Таблиця 1

Впровадження інновацій на промислових підприємствах Причорноморського регіону

Роки	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Впроваджено нових технологічних процесів, процесів	у тому числі маловідходних, ресурсозберігаючих	Освоєно інноваційні види продукції, найменувань	з них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
Автономна Республіка Крим						
2000	10,5	68	7	504	18	3,6
2006	6,1	11	7	54	30	7,9
2007	8,7	24	16	55	26	6,5
Миколаївська область						
2000	22,7	24	8	713	661	3,5
2006	7,4	14	5	8	1	4,7
2007	4,4	9	5	12	2	0,5
Одеська область						
2000	3,3	14	4	140	11	0,7
2006	12,4	30	24	300	12	15,4
2007	10,9	51	21	30	14	13,3
Херсонська область						
2000	18,8	20	5	280	15	20,0
2006	10,8	5	5	27	4	4,7
2007	10,8	22	3	33	6	4,5

* Складено та розраховано за даними: Наукова та інноваційна діяльність в Україні в 2007 році : [статистичний збірник] / [за ред. І. В. Калачова]. – К. : Держ. ком. статистики України, 2008. – С. 198-204.

Два куполи-зерносховища ємністю по 50 тис. т зерна й діаметром по 64 м кожний, є найбільшими в Європі напівсферичними конструкціями й найбільшими у світі ємностями для зберігання зерна. Це зерносховище забезпечує унікальну технологію високоякісного зберігання зерна. На відміну від традиційних залізобетонних силососховищ, поверхні зерносховищ термінала захищені ізолюючою поліуретановою піною, що забезпечує роботу кожного зерносховища за принципом «термоса», захищаючи продукцію усередині від коливань зовнішніх температурних умов. Властивості матеріалу куполів також виключають утворення конденсату всередині ємності. Перевантажувальний термінал ТОВ СП «НІБУЛОН» – єдиний в Україні, що має такі можливості. Крім того, зерносховища перевантажувального термінала оснащені устаткуванням дистанційного контролю й стабілізації температури усередині ємностей, що є важливою стороною при забезпеченні якості зберігання сільгосппродукції.

Сумарна продуктивність одночасного приймання сільгосппродукції на терміналі становить 90 залізничних вагонів й 700 автомобілів (у сумі 23,5 тис. т) за добу.

З погляду диверсифікованості, можливості перевантажувального термінала ТОВ СП «НІБУЛОН» з приймання, зберігання й відвантаження зерна в різноманітному асортименті можна порівняти із супермаркетом за розмаїтістю послуг:

- одночасного приймання 7 різних культур або культур різної якості;
- роздільного приймання й відвантаження пшениці, а також її зберігання за 6 класами залежно від показника якості;
- приймання різних потоків зерна підвищеної вологості й з бур'янистою домішкою із забезпеченням його очищення, сушіння в потоці й роздільному зберіганні;
- формування експортних партій зерна відповідно до вимог закордонних покупців щодо комплексу якісних показників продовольчого й фуражного зерна.

Лідером серед підприємств із переробки молока є українсько-французьке спільне підприємство «Лакталіс-Миколаїв». Компанія «Лакталіс» є найбільшим у Європі виробником молочної продукції. Вона представлена філіями в 11 країнах світу, має 65 заводів у Франції та 13 за її межами. Продукція випускається під торговою маркою «President». Вона є лідером на ринку м'яких і твердих сирів у США. В Африці за останні роки саме ця торгова марка досягла великих успіхів у просуванні пастеризованого молока, а в Азії – вершків. У Єгипті торгова марка «President» посіла третє місце на ринку плавлених сирків із часткою 26%. У 1996 році у м. Миколаєві на базі міського молочного комбінату було вирішено створити СП.

Українсько-литовське спільне підприємство «Сандора», засноване 1995 р. в м. Миколаєві, займається виробництвом соків під торговою маркою Sandora. Ця компанія є лідером українського ринку соків, нектарів, напоїв із вмістом натуральних соків. Кожний третій пакет соку, нектару чи напою, реалізований в Україні, виготовлений СП ТОВ «Сандора». Асортимент складає близько 80 найменувань. Крім того, компанія виробляє сухі та міцні вина.

У сучасному глобалізованому світі інтелектуальний ресурс є головною рушійною силою розвитку будь-якого суспільства. Найбільшим потенціалом країни, на нашу думку, є науковий розвиток сільського господарства, яке завдяки родючим українським чорноземам спроможне вийти на перші позиції у світі, таким чином забезпечуючи країні високу економічну стабільність. Слід зазначити, що в При-

Таблиця 2

Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт, тис. грн.

Роки	Всього, у фактичних цінах	У тому числі			
		фундаментальні дослідження	прикладні дослідження	розробки	науково-технічні послуги
Автономна Республіка Крим					
2000	25246,1	6033,8	8246,7	9825,4	1140,2
2006	107410,1	32357,0	20792,0	43625,3	10635,8
2007	131413,0	38010,3	26989,5	50501,6	15911,6
Миколаївська область					
2000	85359,4	1187,8	3210,8	76324,6	4636,2
2006	202535,3	7441,9	7138,1	182640,2	5315,1
2007	209714,7	9771,8	9483,5	181421,9	9037,5
Одеська область					
2000	42101,3	7670,7	13086,8	15424,5	5919,3
2006	128176,3	31485,1	31537,4	42944,0	19672,8
2007	156160,1	40383,2	38963,5	48246,4	28567,0
Херсонська область					
2000	6983,6	1736,5	1362,3	3601,9	282,9
2006	24010,1	7858,9	6009,2	7817,7	2324,3
2007	29570,5	10347,9	8859	9499,1	864,5

* Складено та розраховано за даними: Наукова та інноваційна діяльність в Україні в 2007 році: [статистичний збірник] / [за ред. І. В. Калачова]. – К.: Держ. ком. статистики України, 2008. – С. 198-204.

чорноморському регіоні за останні роки поступово збільшуються обсяги виконаних наукових та науково-технічних робіт (табл. 2).

Згідно з результатами проведеного аналізу, до актуальних проектів, що можуть бути підтримані у короткостроковому періоді, можна віднести:

- Розробка зернозбирального комбайну з обчислюванням КЗНС-3 начіпного на трактор ЮМЗ-6 (ЮМЗ-80, МТЗ-80) – Херсонський національний технічний університет (ХНТУ) – проект містить інновації.
- Водорозчинні полімери для обробки насіння та захисту рослин від хвороб і шкідників, підвищення врожайності сільськогосподарських культур та їх стійкості до непридатних умов – ХНТУ – проект містить інновації.
- Розробка і впровадження ресурсозберігаючих, екологічно-безпечних технологій підвищення продуктивності зрошуваних підтоплених ландшафтів в умовах земельної реформи в Причорноморському регіоні України – Херсонський державний аграрний університет (ХДАУ) – проект містить інновації.
- Реконструкція, модернізація виробництва (виробництво питної та столової води в ПЕТ-пляшки, виробництво соків, пюре, томатної пасти) – ВАТ «Каланчацька харчосмакова фабрика» (локально інноваційний).

До стратегічно важливих інноваційних проектів, що мають актуальне значення, але їх реалізація потребує значного обсягу інвестицій та (або) довгого терміну реалізації, можна віднести:

- Використання нижньодніпровських ґрунтів для вирощування екологічно чистої плодоовочевої продукції надраних строків дозрівання та розвиток виноградарства – Інститут південного овочівництва та баштанництва УААН.
- Пошук партнерів та інвесторів у сільськогосподарській області з відновлення розсадника і вирощування саджанців сортів винограду селекції СФ УкрНДІЛ-ГА – Степовий ім. В.М. Виноградова філіал УКРНДІ лісового господарства і агролісомеліорації ім. Г.М. Висоцького.
- Водорозчинні плівкоутворюючі препарати для захисту сільськогосподарських культур від хвороб і шкідників та допосівної обробки насіння – ХНТУ.
- Створення селекційно-гібридного центру потужністю виробництва 5 тис. голів на рік у СК «Радянська земля» – ХДАУ.

До актуальних проектів, які мають імітаційний характер інновацій (тиражування з інших регіонів та країн), можна віднести:

- Модернізація виробництва (придбання лінії з переробки томатів, з виробництва соків тетра-пак, 2-х томатозбиральних комбайнів) – ТОВ «Херсонес».
- Модернізація виробництва, програма розвитку багаторічних насаджень – ДП «Агрофірма ім. Солодухіна».
- Модернізація виробництва (впровадження нової лінії з переробки овочів та лінії пастеризації) – ЗАТ ім. Шевченка Херсонська область.

Ми дослідили інноваційні проекти, успішно реалізовані підприємствами і організаціями Херсонської області протягом останніх років, які потенційно можуть бути тиражовані в інших підприємствах агропродовольчої сфери Херсонщини та інших областей Причорномор'я (табл. 3).

Проаналізувавши результати впровадження проектів, їх актуальність і перспективність, ми визначили такі інноваційні проекти, що рекомендуються до розповсюдження (тиражування) технологій в інші підприємства агропродовольчої сфери Причорномор'я:

- «Поглиблена переробка власної сільськогосподарської сировини на основі нових технологій у консервуванні»;
- «Збільшення виробництва племінних яєць та переробки м'яса качок на основі впровадження нових технологій»;
- «Виробництво пюреподібних фруктових напівфабрикатів для дитячого харчування і упаковка в тару об'ємом 0,200 т. з натуральної сировини, яка забезпечує найбільшу харчову цінність продукту»;
- «Створення комплексного безвідходного способу виробництва і переробки конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції сучасними вітчизняними технологіями і обладнанням»;
- «Реконструкція та модернізація виробництва горілчаних виробів»;
- «Виробництво конкурентоспроможної харчової продукції»;
- «Організація виробництва з розведення грибів».

Тиражування ідей та технологій за цими проектами сприятиме підвищенню ефективності діяльності підприємств агропродовольчої сфери. Сьогодні російські вчені пропонують інтеграційний та інноваційно-проривний сценарії розвитку АПК регіонів у контексті орієнтації економіки на інноваційний розвиток. Ці сценарії базуються на принципах інноваційного прискорення, міжгалузевої та міжрегіональної взаємодії.

Наукові установи мають увійти до інтегрованих агропродовольчих виробничих структур. Схема управління науково-технічних досліджень та впровадженні їх результатів наведена на рис. 1.

Таблиця 3

Інноваційні проекти, успішно реалізовані підприємствами і організаціями агропродовольчої сфери Херсонської області

Назва проекту	Суть проекту	Обсяг інвестування, грн.	Показники ефективності
Впровадження нових технологій виробництва конкурентоспроможної консервної продукції високої якості з використанням сучасної упаковки зручної для споживача	Проект передбачає впровадження нової технології розфасовки консервів на обладнанні типу «Твіт-офф» та засвоєння нових видів високоякісної консервної продукції	4055800	PBP – 2,8 роки IRR – 24% NPV – 297771 грн. PI – 1,073
Поглиблена переробка власної сільськогосподарської сировини на основі нових технологій в консервуванні	Збільшення обсягів виробництва плодовоовочевої продукції з використанням європейських технологій що дають можливість повного та раціонального використання власного врожаю	10931276	PBP – 32 квартали IRR – 32% NPV – 1956502 грн. PI – 1,03.
Виробництво конкурентоспроможної харчової продукції з власної сировини	Створення комплексу з виробництва та переробки томатів у конкурентоспроможну харчову продукцію	1200000	PBP – 3 роки
Збільшення виробництва племінних яєць та переробки м'яса качок на основі впровадження нових технологій	Впровадження нового конкурентоспроможного кросу качок і створення нової технології забезпечення високого проценту збереження племінного стада	1349660	PBP – 11 кварталів IRR – 0,05 у квартал NPV – 128964,89 грн. PI – 1,02
Виробництво пореподібних фруктових напівфабрикатів для дитячого харчування і упаковка в тару об'ємом 0,200 т. з натуральної сировини, яка забезпечує найбільшу харчову цінність продукту	Забезпечення ринку України високоякісними продуктами дитячого харчування вітчизняних виробників, забезпечення сировиною підприємств (консервних заводів, кондитерських фабрик, заводів із виробництва соків), збільшення торгівлі з іншими країнами.	2013359	PBP – 20 кварталів IRR – 0,06 у квартал NPV – 538579,71 грн. PI – 1,040.
Створення комплексного безвідходного способу виробництва і переробки конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції сучасними вітчизняними технологіями і обладнанням	Створення комплексного багатогалузевого сільськогосподарського підприємства, виробництва якого пов'язані за принципом: відходи одного виробництва є ресурсом іншого	260000	NPV – 38300,7 грн. PBP – 2,4 роки IRR – 22% PI – 1,147

Продовження табл. 3

Назва проекту	Суть проекту	Обсяг інвестування, грн.	Показники ефективності
Реконструкція та модернізація виробництва горілчанних виробів	Проведення реконструкції та модернізації виробництва горілчанних виробів з метою збільшення обсягів виробництва, розширення асортименту, створення нових робочих місць	1800000	РBP – 1,18 року IRR – 59% NPV – 486,39 тис. грн. PI – 1,27
Оцінка реального економічного потенціалу і прогноз розвитку підприємства на основі реконструкції, створення бренда, впровадження нового асортименту продукції, розвитку власної торгової мережі	Залучення коштів для збільшення обсягу обігових коштів, проведення робіт із реконструкції, створення власного бренда, впровадження у виробництво нових видів продукції, розвитку власної торгової мережі	7980000	РBP – 2,4 роки IRR – 49% NPV – 1616444 грн. PI – 1,25.
Виробництво конкурентоспроможної харчової продукції	Організація переробки томатів у конкурентоспроможну харчову продукцію	8061000	РBP – 6 кварталів IRR – 6% NPV- 128175 грн. PI – 1,045
Організація виробництва із розведення грибів	Організація виробництва конкурентоспроможної харчової продукції – грибів	19600	РBP – 7,6 місяці IRR – 43% NPV- 11185,78 тис. грн. PI – 1,57

Умовні позначення:

- РBP – Термін окупності проекту
- IRR – Внутрішній коефіцієнт рентабельності
- NPV – Чиста зведена вартість
- PI – Індекс прибутковості

*Складено та розраховано за даними управління сільського господарства Херсонської обласної адміністрації.

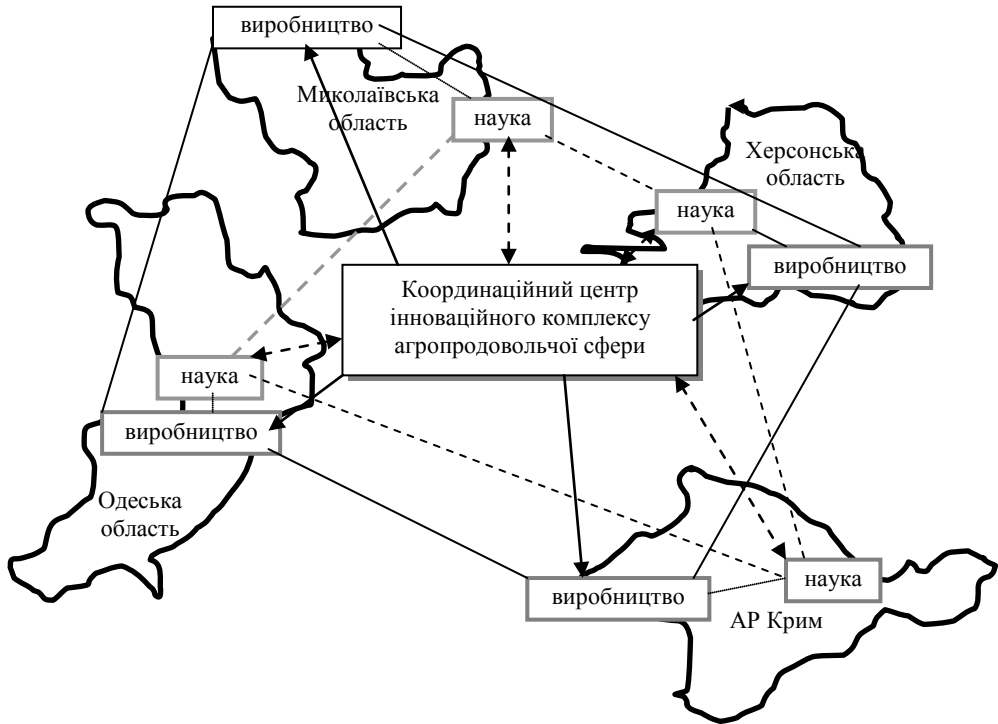

Рис. 1. Загальна схема управління науково-технічних досліджень та впровадженні їх результатів в Причорноморському регіоні України

Першою особливістю нового механізму впровадження інновацій у агропродовольчу сферу Причорномор'я повинна бути комплексність, тобто необхідна програма – єдина за метою, охопленням сільськогосподарських і харчових виробництв, організацією управління.

По-друге, інноваційний механізм повинен створювати умови дифузії науково-технічних новинок та їх швидкого освоєння.

По-третє, механізм повинен забезпечувати можливість об'єднання зусиль виробництв і науки.

По-четверте, основою роботи механізму має бути людський фактор, тобто перебудова системи професійно-технічної і економічної освіти у системі агропродовольчої сфери Причорномор'я.

По-п'яте, система управління інноваційним розвитком агропродовольчої сфери Причорномор'я може бути чіткою і дієвою при використанні найбільш компетентних організаторів з числа керівників регіону, вчених і спеціалістів.

Пропонований нами механізм впровадження інновацій у агропродовольчу сферу Причорномор'я можна охарактеризувати ключовим реченням – комплексний підхід до планування і управління інноваційним розвитком і використанням природних ресурсів території.

У сучасному глобалізованому світі інтелектуальний ресурс є головною рушійною силою розвитку будь-якого суспільства. Забезпечити ефективний та сталий розвиток регіону та держави в цілому можна лише у разі використання найновіших інноваційних технологій, оскільки саме вони здатні вивести економіку країни на новий світовий рівень.

Отже, в сучасних умовах поняття інноваційного потенціалу її регіонів наповнюється новим, глибшим змістом. Залежність подальшого сталого соціально-економічного розвитку регіонів України від рівня реалізації їх інноваційного потенціалу є фундаментальною. Найбільшим потенціалом країни вважається науковий розвиток сільського господарства, яке завдяки родючим українським чорноземам спроможне вийти на перші позиції у світі, таким чином забезпечуючи країні високу економічну стабільність. Сьогодні Україна має достатній потенціал для інноваційного розвитку економіки, в тому числі прискорення використання в усіх сферах життя новітніх розробок та технологій шляхом їх трансферу.

Список використаних джерел

1. Баланин А. М. Экспортно-ориентированное производство продукции в регионе / А. М. Баланин // Региональные аспекты международной экономической деятельности Крыма : [Материалы межвузовской научной конференции]. – Симферополь : Крымский экономический институт КНЭУ, 2004. – С. 77-78.
2. Данилишин Б. Научно-инновационное обеспечение устойчивого экономического развития Украины / Б. Данилишин, В. Чижова // Экономика Украины. – 2004. – №3. – С.4-11.
3. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі ХХ –ХХІ століть: нові пріоритети / М. І. Долішній. – К. : Наукова думка, 2006. – 512 с.
4. Каракай Ю. Роль держави у стимулюванні інноваційної діяльності / Ю. Каракай // Економіка України. – 2007. – №3. – С. 14-21.
5. Крисанов Д. Інноваційний фактор розвитку харчової промисловості України / Д. Крисанов // Економіка України. – 2007. – №4. – С. 71-82.
6. Титаренко Б. До питання про складові інноваційної діяльності / Б. Титаренко // Економіст. – 2005. – №12. – С. 66-67.
7. Федулова Л. Управління інноваційним розвитком регіону / Л. Федулова // Регіональна економіка. – 2005. – №2. – С. 37-47.

Иртышчева И.О. Региональное инновационное развитие агропродовольственной сферы: современное состояние и задание управления.

Рассматриваются актуальные проблемы региональной инновационной политики, анализируется динамика инновационной активности в регионе. Рассмотрены вопросы сущности и значения инноваций, а также исследуются проблемы инновационной деятельности. Рассмотрены проблемы инновационного развития, факторы, негативно влияющие на инновационную деятельность предприятий региона. Определены основные условия, влияющие на улучшение инновационных процессов.

Ключевые слова: инновации, инновационные технологии, механизм инновационного развития.

Irtysheva I.O. Regional Innovative Development of Agro Food Sphere: Modern State and Task of Management.

The issues of regional innovative policy are researched, the dynamics of innovative activity in the regions is analysed. The essence and importance of innovations have been considered, and the problems of innovation activity have been examined. Problems of innovative development, the factors which act negatively on innovative activity of the enterprises of the region have been considered. Basic conditions that influence on the improvement of innovative have been determined.

Key words: innovation, innovation technologies, mechanism of innovation development.

Надійшло 02.07.2009 р.